

Kela tiedottaa
Julkaisuvapaa 6.9.2010 klo 10
Tiivistelmät Perhepiirissä-kirjan artikkeleista

Perhepiirissä

TOIMITTANEET ULLA HÄMÄLÄINEN JA OLLI KANGAS

Sisältö

Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas

Johdanto: Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tarkastelua

Maija Faurie ja Laura Kalliomaa-Puha

Jääkaappi, osoite vai sukuside?

Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä

Markus Jäntti

Lapsiköyhyydestä Suomessa

Anita Haataja ja Ulla Hämäläinen

Viekö haikara tasa-arvon?

Puolisoiden väliset tuloerot lapsiperheissä

Mikko Niemelä ja Anu Raijas

Lapsiperheiden kulutus ja perheen sisäinen päätöksenteko

Johanna Hyväluoma ja Aune Karhumäki

Monikkoperheiden taloudellinen asema ja hyvinvointi

Eva Österbacka

Familjers tidsanvändning – fokus på barn och unga

Ilpo Airio

Avioero suomalaiseen tapaan

Lähivanhemman ja lasten taloudellinen selviäminen avioerosta

Jaana Martikainen ja Ilona Autti-Rämö

Lääkkeitä rauhattomille pojille ja masentuneille tytöille

Miia Saarikallio-Torp, Tarja Heino, Heikki Hiilamo, Helka Hytti ja Marketta Rajavaara

Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa

Tarja Heino ja Marianne Johnson

Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina

Karoliina Koskenvuo

Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys

Kirjoittajat

Lapsiperheet voivat hyvin ja hyvin huonosti

Perhepiirissä-kirja on kattava julkaisu lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnista.

Kelan tutkimusosasto ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat julkaisseet *Perhepiirissä*-kirjan, joka on monitieteinen tutkijoiden puheenvuoro suomalaisen perheen arjesta. Kelan tutkijoiden Ulla Hämäläisen ja Olli Kankaan toimittamassa kirjassa kuvataan, miten lapset, nuoret ja perheet voivat Suomessa. Julkaisu liittyy hallituksen Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaan.

Yksi kirjan aiheista on lasten ja nuorten psyykenlääkitys. Tutkimuksessa todetaan, että 7–15-vuotiaiden psyykenlääkitys on Suomessa harvinaista. Kun lääkehoitoon päädytään, on lapsi tai nuori yleensä lasten sairauksiin erikoistuneen lääkärin hoidossa ja lääkehoito on osa kokonaisuhoitoa. ADHD-lääkkeitä lukuun ottamatta kaikkien psyykenlääkkeiden käyttö yleistyy nopeasti 15 ikävuoden jälkeen, ja läkehoidon aloittaa usein erikoistumaton lääkäri. Käyttäjämäärät yli 15-vuotiaiden ikäryhmässä eivät kuitenkaan ole kansainvälisessä vertailussa erityisen suuria.

Masennuslääkkeet ovat yleisimmin käytettyjä, mutta nuorten aikuisten keskuudessa myös uni- ja rauhoittavien lääkkeiden käyttö on merkittävää. Psykoosilääkkeiden käyttäjäprofiili viittaa siihen, että psykoosilääkkeitä käytetään yhä enemmän myös käytöshäiriöihin. Tutkimuksen perusteella nuorten ja nuorten aikuisten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden psyykenlääkkeiden määräämis- käytännöissä ja todennäköisesti myös hoitoresursseissa on huomattavia alueellisia eroja.

Kahdessa *Perhepiirissä*-kirjan artikkelissa tarkastellaan lastensuojelun huostaanottoja. Ensimmäisen artikkelin mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmilla on huomattavia ongelmia työmarkkinoille kiinnittymisessä sekä terveydessä ja toimintakyvyssä. Vanhemmat kärsivät useimmiten köyhyydestä, ja he ovat vahvasti riippuvaisia sosiaaliturvasta. Vanhemmat saavat toimeentulotukea tuntuvasti useammin kuin lapsiperheiden vanhemmat keskimäärin.

Artikkelin mukaan vanhempien työttömyys-, toimeentulo- ja terveysongelmat jopa lisääntyvät lapsen huostaanoton jälkeen, vaikka ne ovat jo ennen huostaanottoa yleisempiä kuin vertailuväestön perheissä keskimäärin. Tulosten perusteella olisi tarpeen kehittää uusia toimintatapoja vanhempien elämäntilanteiden tukemiseksi ennen ja jälkeen lapsen sijoittamista tai huostaanottoa.

Toisen artikkelin mukaan heikoimmin yhteiskuntaan näyttävät kiinnittyvän teini-iässä kodin ulkopuolelle sijoitetut pojat, jotka ovat olleet laitoshoidossa tai monessa sijoituspaikassa. Heistä 80 % oli vielä 23–24-vuotiaana vailla peruskoulun jälkeistä koulutusta. Laitoshoitoon teininä sijoitetuista nuorista miehistä alle puolet työskentelee, opiskelee tai hoitaa kotonaan lapsiaan 23–24-vuotiaana, neljännes on joko työttömänä tai eläkkeellä ja lopun toiminnasta ei ole tietoa. Koulutus- ja työllistymistilanne on paras naisilla, jotka on otettu huostaan ja sijoitettu perhehoitoon alle 13-vuotiaana. Ylipäänsä perhehoito sijoituspaikkana, varhainen sijoitusikä (alle 13 v) ja sukupuoli (nainen) näyttäisivät edesauttavan kiinnittymistä työmarkkinoille ja opiskeluun.

Lasten ja nuorten psyykenlääkityksen ja huostaanottojen ohella *Perhepiirissä*-kirjassa vastataan myös kysymyksiin: Miten sosiaaliturva määrittelee perheen? Kuka perheeseen tuo rahat ja kuka päättää niiden käytöstä? Mitä haasteita kaksosten tai kolmosten syntymä tuo perheelle? Miten käy lasten ja

lähivanhemman taloudelle, kun perhe hajoaa? Miten nuorten ajankäyttö on muuttunut?
Miten lapsuuden vaikeat tapahtumat heijastuvat terveyteen ja hyvinvointiin aikuisena?

Julkaisu:

Hämäläinen U, Kangas O, toim. Perhepiirissä
Helsinki: Kela, 2010. ISBN 978-951-669-831-4
Hinta: 20 euroa

Lisätietoja:

Ulla Hämäläinen, KTM, erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto, puh. 020 634 1905 ja 0400 193 024,
etunimi.sukunimi@kela.fi
Olli Kangas, VTT, tutkimusprofessori, Kelan tutkimusosasto, puh. 020 634 1935 ja 0400 261 158,
etunimi.sukunimi@kela.fi

Tilaukset:

julkaisut@kela.fi tai puh. 020 634 1947

Maija Faurie ja Laura Kalliomaa-Puha Jääkaappi, osoite vai sukuside? Perheen määritelmät sosiaalilainsäädännössä

”Perheessä voi olla vain kaksi lasta”

”Toimeentulotuki on vanhempansa kanssa asuvalle aikuiselle lapselle perhekohtainen, mutta vanhemmalle yksilökohtainen”

”Ammattikoululainen kuuluu perheeseen, vaikka asuu omassa asunnossaan – korkeakouluopiskelija ei, vaikka asuu vanhempiensa kanssa”

”Avoisä tai -äiti kuuluu perheeseen kun päiväkotimaksuja määrätään, mutta avovanhemman ei tarvitse ostaa ruokaa jääkaappiin”

”Aikuinen lapsi kuuluu perheeseen työmarkkinatukea hakiessaan mutta ei vaikkapa pikkusisaruksen päiväkotimaksuja määrättäessä”

”Samaa sukupuolta oleva avopari ei ole perhe”

”Suomalainen isoäiti kuuluu ruokakuntaan”

Sosiaalilainsäädännön välittämä kuva perheestä on sekava. Laeissa perhe määritellään niin jääkaapin, osoitteen kuin sukusiteenkin perusteella ja eri etuuksissa eri tavalla: välillä mukaan lasketaan lapset, välillä avopuoliso, välillä avopuolison lapset, välillä aikuiset lapset, sisarukset ja isovanhemmat – ja välillä ei. Tällainen vaihtelu tekee etuuksien kriteerit kansalaiselle vaikeaksi ymmärtää, eivätkä vaihtelevat määritelmät ole aina asiantuntijallekaan helppoja. Lisäksi määritelmät ovat ristiriidassa perhelainsäädännön kanssa siten, etteivät sosiaalilainsäädännön perheen elatusta koskevat olettamattain aina vastaa perhelainsäädännössä taattuja oikeuksia. Esimerkiksi sosiaalietuuden saamiseen tai etuuden tasoon voi vaikuttaa oletus siitä, että samassa taloudessa asuva henkilö on vastuussa etuuden hakijan elatuksesta. Vaikka elatusta ei voisi lain mukaan kyseiseltä henkilöltä vaatia, ei elatusta saa sosiaaliturvastakaan. Näin on esimerkiksi silloin, kun lasketaan avopuolison tai vanhempiensa luona asuvan aikuisen lapsen työmarkkinatukea.

Artikkelimme kartoittaa ja vertaa keskenään perheen vaihtelevia määritelmiä sosiaaliturvaa määrittelevässä lainsäädännössä. Artikkelissa nostetaan esiin ristiriitaisista perhekäsityksistä aiheutuvia ongelmia sekä pohditaan mahdollisuutta yhtenäistää ja selkeyttää perhekäsitystä. Sääntely on jatkuvaa punnintaa yhtäältä hallinnollisen tarkoituksenmukaisuuden ja julkistalouden sekä toisaalta lainsäädännön selkeyden, johdonmukaisuuden ja oikeudenmukaisuuden välillä. Sosiaalilainsäädäntöä on muutettu ottamatta lainsäädännön kokonaisuutta tai perheoikeudessa tapahtuneita muutoksia huomioon. Tästä seuraa, että määritelmät ovat ristiriitaisia ja epäjohdonmukaisia, eivätkä oikeudet ja velvollisuudet aina vastaa toisiaan. Sosiaalilainsäädäntö on myös osin vanhentunutta, kuten esimerkiksi silloin, kun homo- ja heteroavopareja kohdellaan erilailla.

Mitä sekavampi lainsäädäntö, sitä enemmän korostuu lain toimeenpanijan vastuu yksilöllisistä tulkinnoista. Lainvastaisia tulkintoja ei kuitenkaan voida tehdä. Lainsäädännön sisäiset epäjohdonmukaisuudet olisi syytä korjata. Perheen määritelmiä on ehdotettu yhdenmukaistettavaksi jo pitkään, viimeksi Sata-komiteassa ja opintotukien osalta opetusministeriön tuoreessa työryhmämietinnössä. Näyttää siltä, että hyvät aiomukset jäävät taas valtiontalouden jalkoihin.

Lisätietoja:

Maija Faurie, puh. 020 634 1908

Laura Kalliomaa-Puha, puh. 020 634 1918

Markus Jäntti

Lapsiköyhyydestä Suomessa

Tuloerot Suomessa ovat 1990-luvun alun jälkeen kasvaneet nopeasti. Vaikka tuloerojen kasvu näkyy dramaattisimmin eniten ansaitsevien irtiottona muista tulonsaajista, on myös suhteellinen tuloköyhyys Suomessa kasvanut. Artikkelissa tarkastellaan suomalaisten lasten suhteellista tuloköyhyyttä – sen tasoa ja muutoksia, ja pohditaan, mitä seurauksia köyhyyden muutoksilla voisi olla taloudelliseen liikkuvuuteen.

Lasten köyhyysriski oli vuonna 2006 11 prosenttia, yksinhuoltajakotitalouksien lapsilla 22 prosenttia. Koko väestön köyhyysriski oli hieman lasten köyhyysriskiä korkeampi, 13 prosenttia. Suomalaisilla lapsilla on EU-maiden keskiarvoon verrattuna alhainen köyhyysriski. Huolestuttavaa lasten elintasossa on kuitenkin sen dramaattinen huononeminen, sillä lasten köyhyysriski lähes kolminkertaistui vuodesta 1995 vuoteen 2007, nousten 5 prosentista 14 prosenttiin. Yksinhuoltajakotitalouksien lasten köyhyysriski kasvoi samana aikana 10 prosentista 25 prosenttiin. Matalatuloisten kotitalouksien suhteellinen köyhyysriski kasvoi eri syistä, mutta tuloerojen kasvu tuloasteikon alapäässä selittyy suurelta osin 1990-luvun loppupuolen tulonsiirto- ja veropolitiikan muutoksilla. Artikkelissa keskustellaan lähinnä spekulatiivisesti lapsena koetun köyhyyden pidemmän aikavälin seuraamuksista. Vaikka vanhempien ja lasten myöhempien tulojen korrelaatio on Suomessa verrattain matala, voi lapsena koetusta köyhyydestä seurata heikko työmarkkina- ja tuloasema aikuisena. Missä määrin tällaiset uhkakuvat toteutuvat riippuu tietenkin siitä, millaista politiikkaa lähivuosina noudatetaan. Ei kuitenkaan ole todennäköistä, että kasvavalla lapsiköyhyydellä olisi myönteisiä vaikutuksia, joten lähivuosina niin sosiaali- kuin koulutuspolitiikan tulisi virittäytyä korjaamaan kasvaneen lapsiköyhyyden seurauksia.

Lisätietoja:

Markus Jäntti, puh. +46 8 162645 (Tukholman yliopisto)

- Lapsiköyhyys Suomessa kansainvälisesti verraten matalaa, mutta kasvu ollut hälyttävän nopeaa
- Yksinhuoltajakotitalouksien lapset erityisen suuren köyhyysriskin kohteena
- Vanhempien työtä vailla oleminen erittäin keskeinen riskitekijä
- Vähän tutkimusta lapsiköyhyyden kustannuksista ja köyhyyden kasvun seurauksista
- ”Lapsiköyhyyden kasvusta on vaikea nähdä mitään hyviä seurauksia.”

Anita Haataja ja Ulla Hämäläinen

Viekö haikara tasa-arvon? Puolisoiden väliset tuloerot lapsiperheissä

Työmarkkinoilla havaittavat erot naisten ja miesten palkoissa sekä työmarkkinoille osallistumisessa näkyvät perheiden sisällä puolisoiden välisinä tuloeroina. Artikkelissa pohditaan, mitä seurauksia puolisoiden välisillä tuloeroilla on, miten tuloerot ovat muuttuneet 1990–2007 ja kysytään, viekö haikara tasa-arvon puolisoiden välillä.

Lapsiperheissä on suuri ero naisten tulo-osuudessa sen mukaan tarkastelemmeko puolisoiden markkinoilta tuomia tuloja vai nettotuloja. Markkinatulojen suhteen tasa-arvoisia pareja – äidin tulo-osuus tällöin 40–60 prosenttia puolisoiden yhteenlasketuista tuloista – oli 29 prosenttia kaikista lapsiperheiden vanhemmista vuonna 2007. Saman verran on niitä perheitä, joissa äidin markkinoilta ansaitsemat tulo on vain alle 20 prosenttia puolisoiden yhteenlasketuista tuloista. Puolisooaan suuri-tuloisempia naisia on markkinatuloilla mitaten 12 prosenttia. Tulonsiirrot ja verotus tasaavat kuitenkin merkittävästi puolisoiden välistä tuloeroa. Kaikista lapsiperheistä peräti 45 prosenttia on tasa-arvoperheitä nettotuloilla mitaten.

Puolisoiden välinen tulosuhde verotuksen ja tulonsiirtojen jälkeen ei ole juurikaan muuttunut viimeisen 20 vuoden aikana. Tämä on yllättävää kun otetaan huomioon suuret muutokset perherakenteessa, äitien työmarkkinoille osallistumisessa ja perhepolitiikassa. Pikkulasten perheissä tulonsiirtojen tuloeroja tasaava vaikutus oli hieman pienentynyt ja verotuksen kasvanut. Lisäksi tulokset osoittivat keskiarvoissa näkymätöntä polarisoitumista: sellaisten pariens osuus, joissa äitien osuus yhteisistä tuloista oli joko erittäin pieni (alle 20 prosenttia) tai suurempi kuin puolisonsa, on kasvanut. Molemmat ryhmät olivat muita useammin pienituloisimpia perheitä.

Ennen lasten syntymää puoliset ovat varsin tasa-arvoisia. Tulevien äitien tulo-osuus on tuolloin 42–44 prosenttia perheen tuloista kaikilla tulokäsitteillä. Lasten lukumäärä ja perheen valinnat lasten hoitotavasta ratkaisevat miten puolisoiden väliset tuloerot kehittyvät. Ensimmäisen lapsen saaneiden äitien markkinatulo-osuus viiden vuoden kuluttua lapsen syntymästä on kolmannes, tulonsiirtojen ja verotuksen jälkeinen nettotulo-osuus puolestaan 38 prosenttia. Jos perheeseen ei synny lisää lapsia, puolisoiden tulo-osuudet palautuvat ennalleen viidessä vuodessa, mutta uudet lapset pudottavat äitien tulo-osuuden vuosiksi noin kolmannekseen. Erot keskiarvojen takana ovat suuret: esimerkiksi neljännes kaikista ensimmäisen lapsen saaneista äideistä tuo viiden vuoden kuluttua perheen markkinatuloista vähemmän kuin 10 prosenttia. Tulosten taustalla on se, että äitien perhevapaan keskimääräinen kesto ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen on 19 kuukautta, ja lähes 30 prosentilla kaikista lapsen saaneista äideistä perhevapaan kokonaiskesto on 3 vuotta tai enemmän.

Perhevapaajärjestelmän kehittämistä tasa-arvoisempaan suuntaan puhutaan paljon. Tulojen epäsuhta ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen voi omalta osaltaan vahvistaa tilannetta, jossa isien ei kannata jäädä perhevapaalle. Tällä hetkellä isien perhevapaiden kokonaiskestossa puhutaan päivistä ja viikoista, kun äitien perhevapaiden kestossa puhutaan yleensä vuodesta tai useista vuosista.

Lisätietoja:

Anita Haataja, puh. 020 634 1942 / 050 583 8594

Ulla Hämäläinen, puh. 020 202 634 1905 / 0400 193 024

Mikko Niemelä ja Anu Raijas

Lapsiperheiden kulutus ja perheen sisäinen päätöksenteko

Artikkelissa tarkastellaan lapsiperheiden vapaa-ajan kulutuksen rakentumista ja vapaa-ajan hankintoja koskevaa päätöksentekoa. Vapaa-ajan kulutus on tärkeää kaikille, mutta erityisesti lapsille ja nuorille, sillä vapaa-aikaan liittyvä kulutus on näkyvää kulutusta, jolla kiinnitytään haluttuihin viiteryhmiin ja rakennetaan omaa identiteettiä. Harrastusmahdollisuudet ja osallistuminen erilaisiin vapaa-ajan aktiviteetteihin ovat nimenomaan lapsille ja nuorille keskeisiä areenoita, joissa lasten ja nuorten väliset sosiaaliset jaot muodostuvat.

Tutkimuksessa hyödynnetään Tilastokeskuksen kulutustutkimusaineistoa vuodelta 2006 sekä vuonna 2006 suomalaisille kahden huoltajan lapsiperheille kohdennettua kyselytutkimusaineistoa.

Tulosten mukaan kahden huoltajan lapsiperheiden kulutuksen rakenne poikkeaa jossain määrin muista kotitaloustyypeistä. Perinteisten ”välttämättömyksien”, kuten ruuan ja asumisen lisäksi lapsiperheillä korostuvat muita kotitaloustyyppejä voimakkaammin menot liikenteeseen ja matkailuun, vaatetukseen sekä kulttuuriin ja vapaa-aikaan. Perheen sisäinen päätöksenteko vapaa-ajan hankinnoissa vaihtelee hyödykkeittäin. Aikuisten ja erityisesti miesten rooli päätöksenteossa on keskeinen teknologiahankinnoissa. Lasten rooli puolestaan korostuu musiikinkuuntelulaitteissa.

Naiset päättävät miehiä useammin perheen yhteisistä huvituksista ja matkailusta. Perhetyypillä on selvä vaikutus perheen sisäisen päätöksenteon: uusperheissä korostuu erityisen selvästi aikuisten yhteinen päätöksenteko. Lisäksi lasten kasvaessa menot vapaa-ajan aktiviteetteihin kasvavat ja vapaa-ajan kulutus siirtyy kotona käytettävistä vapaa-ajan välineistä kodin ulkopuolisiin urheilu- ja vapaa-ajan palveluihin. Lasten mahdollisuus vaikuttaa kulutuspäätöksiin osallistumisessa kasvaa iän karttuessa eli lapset pääsevät vaikuttamaan erityisesti kodin ulkopuoliseen vapaa-ajan viettoon. Perheen ainoalla lapsella on enemmän päätösvaltaa kuin sisarusparvessa kasvavalla.

Perheen tulotasolla ja sosioekonomisella asemalla on selvä yhteys vapaa-ajan kulutukseen ja jossain määrin myös siihen liittyvään päätöksentekoon. Tulotason kohotessa vapaa-ajan menot kasvavat ja kulutus suuntautuu enemmän kodin ulkopuolisiin aktiviteetteihin. Erot sosioekonomisten ryhmien välillä heijastelevat jossain määrin myös tuloryhmien välisiä eroja. Ylemmillä toimihenkilöillä ja yrittäjillä on selvästi suuremmat menot vapaa-aikaan kuin muilla ryhmillä. Miehen ja naisen sosioekonomisella asemalla on jossain määrin vaikutusta perheen sisäiseen päätöksentekoon, mutta vain miesten ja naisten perinteisillä päätöksentekoalueilla: miehen ammattiasema vaikuttaa merkittävästi tietokonehankinnoissa, naisen puolestaan matkapäätöksissä.

Lisätietoja:

Mikko Niemelä, puh. 020 634 1907 / 040 706 2750

Anu Raijas, puh. 010 605 9026 / 050 569 0443

- Artikkelin sisältö
  - Lapsiperheiden vapaa-ajan kulutus
  - Lapsiperheiden vapaa-ajan kulutus päätökset
- ”Vapaa-ajan kulutus on tärkeää kaikille, mutta erityisesti lapsille ja nuorille, sillä se on näkyvää kulutusta, jolla kiinnitytään haluttuihin viiteryhmiin ja rakennetaan omaa identiteettiä. Harrastusmahdollisuudet ja osallistuminen erilaisiin vapaa-ajan aktiviteetteihin on nimenomaan lapsille ja nuorille keskeisiä areenoita, joissa lasten ja nuorten sosiaaliset jaot muodostuvat.”
- Perheen tulotaso
  - tulotason noustessa vapaa-ajan menot kasvavat ja kulutus suuntautuu enemmän kodin ulkopuolisiin aktiviteetteihin
  - perheen sisäisen päätöksenteon rakentumiseen tulotasolla on vähäinen merkitys
- Lasten ikä vaikuttaa keskeisesti kulutukseen ja perheen sisäiseen päätöksentekoon
  - menot vapaa-ajan aktiviteetteihin kasvavat
  - vapaa-ajan kulutus siirtyy kotona käytettävistä vapaa-ajan välineistä kodin ulkopuolisiin urheilu- ja vapaa-ajan palveluihin
  - lasten merkitys kulutus päätöksiin osallistumisessa kasvaa iän karttuessa

Johanna Hyväluoma ja Aune Karhumäki

Monikkoperheiden taloudellinen asema ja hyvinvointi

Suomalaisissa monikkolapset saaneissa perheissä toimeentulo koetaan lähes yhtä hyväksi kuin muissakin lapsiperheissä. Tästä huolimatta toimeentulon hankaluudet heijastuvat perheen hyvinvointiin erityisesti yhden vanhemman, monilapsisen ja pienten lasten monikkoperheissä. Monikkoperheissä koetaan myös hieman muita lapsiperheitä enemmän stressiä ja tyytymättömyyttä parisuhteeseen. Arjen kuormittavuudesta huolimatta perheet ilmoittavat saaneensa tukea perhepalveluista vähemmän kuin muut lapsiperheet.

Ensimmäisen valtakunnallisen monikkolasten vanhemmille suunnatun hyvinvointikyselyn avulla selvitettiin kaksoset tai kolmoset saaneiden vanhempien subjektiivisia kokemuksia hyvinvoinnista ja taloudellisesta selviytymisestä. Nämä perheet eivät juuri poikenneet taloudellisen selviytymisensä suhteen muista lapsiperheistä. Kaksoset tai kolmoset saaneissa perheissä vanhempien hieman parempi tulotaso selittyy heidän korkeammalla iällään ja tästä seuraten, paremmalla työmarkkina-asetelmalla. Monikkoperheessä hyvä toimeentulo ei kuitenkaan aina suojaa vanhempia stressiltä ja parisuhdeongelmilta. Huomattava osa monikkolasten vanhemmista oli tyytymättömiä parisuhteeseensa.

Erityisen haavoittuvassa asemassa hyvinvointinsa suhteen ovat ne monikkoperheet, joissa on vain yksi vanhempi, pienet lapset ja joissa lapsia on enemmän kuin kolme. Heikko toimeentulo lisää monikkoperheen vanhempien kokemaa stressiä enemmän verrattuna vastaavassa asemassa olevaan yhden lapsen kerrallaan saaneisiin perheisiin. Toisaalta hyvin toimeentulevien vanhempien perheissä monikkolasten hyvinvointi arvioitiin paremmaksi kuin vastaavassa asemassa olevien yhden lapsen kerrallaan saaneissa perheissä. Monikkoperheellistyminen näyttäisi näin ollen olevan myös iso voimavara.

Kahden tai useamman lapsen saaminen kerralla on perheelle aina yllätys. Monikkoperheiden hyvinvointia kuormittavat olosuhteet eivät aina selity yksinomaan perheen taloudellisella asemalla. Merkittävä osa koetusta hyvinvoinnista liittyy muun muassa perheen sisäisiin suhteisiin ja kokemuksiin saadusta avusta erityisesti työntäyteisenä vauva-aikana. Monikkoperheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa tulisikin huomioida taloudellisten tekijöiden lisäksi myös muun muassa riittävän usein ja riittävän matalalla kynnyksellä tarjotut perhepalvelut.

Lisätietoja:

Johanna Hyväluoma, puh. 014 260 2872 / 040 747 0438

Aune Karhumäki, puh. 040 585 7808

- Artikkelissa tarkastellaan Monikkoperheiden hyvinvointi -tutkimuksen toimeentuloa ja taloudellista selviytymistä koskevia tutkimustuloksia
- Aineisto: kyselyaineisto syksyiltä 2009, vastaajana 1 572 vanhempaa
- Monikkoperheitä verrataan muiden kyselyiden lapsiperheisiin (mm. HYPA06)
- Toimeentulo koetaan selvästi muita perheitä hankalampana monikkoperheissä, joissa alle 3-vuotiaita lapsia tai enemmän kuin 3 lasta
- Hankalaksi toimeentulonsa kokevat monikkoperheiden vanhemmat voivat psyykkisesti muita toimeentulonsa hankalana kokevia lapsiperheiden vanhempia selvästi heikommin
- Monikkovanhemmat ovat muita vanhempia useammin stressaantuneita ja kokevat itsensä ahdistuneemmaksi ja uupuneemmaksi

Eva Österbacka

Familjers tidsanvändning – fokus på barn och unga

Perheet eivät jaa pelkästään taloudellisia resursseja jäsentensä kesken vaan myös aikaa ja yhteisyyttä. Aika ei ole vanhan sanonnan mukaisesti vain rahaa, vaan perheen ajankäyttö tuottaa lisäarvoa jäsenilleen. Esimerkiksi vanhempien lastensa kanssa viettämä aika on tärkeä osa lasten kasvatusta ja sosiaalistamista, ja nuorten ystäviensä kanssa viettämä aika on tärkeä osa nuorten oppimista. Tässä artikkelissa tarkastellaan, miten vanhemmat viettävät aikaansa lastensa kanssa ja toisaalta miten lapset viettävät aikaansa. Lisäksi tarkastellaan perheiden ajankäytössä tapahtuneita muutoksia.

Suomalaisten perheiden ajankäytössä on viime vuosikymmeninä tapahtunut eräitä merkittäviä muutoksia. Kouluikäisten lasten perheensä ja omien ikätovereittensa kanssa viettämä aika on vähentynyt ja yksinolo lisääntynyt. Tätä selittää se, että television ja tietokoneen äärellä vietetty aika on lisääntynyt. Koululaiset käyttävät arkipäivisin keskimäärin kaksi tuntia ja viikonloppuisin kolme tuntia päivässä television katseluun. Myös vanhempien koko perheen kanssa viettämä aika on jonkin verran vähentynyt. Vaikuttaa siltä, että koko perhe ei kokoonnu yhteen samalla tavalla kuin aikaisemmin. Perheen vanhempien ajankäyttö seuraa edelleen perinteisiä sukupuolirooleja, eikä näissä rooleissa näyttäisi ajankäytön suhteen tapahtuneen muutoksia.

Lisätietoja:

Eva Österbacka
 puh. 02 215 4853
 etunimi.sukunimi@abo.fi

- Artikkelissa tarkastellaan miten lapset ja nuoret (10–19-vuotiaat) ja heidän vanhempansa käyttävät aikaansa ja miten ajankäyttö on muuttunut 1980-luvun loppupuolelta vuosisadanvaihteeseen mennessä.
  - Aineisto: Tilastokeskuksen ajankäyttöaineisto 1987–1988 ja 1999–2000
- Koululaisten perheen ja ikätovereitten kanssa viettämä aika on vähentynyt ja yksinolo lisääntynyt
- Koululaisten ajankäyttö oppimiseen on vähentynyt
- Vanhempien koko perheen kanssa viettämä aika on jonkin verran vähentynyt
- Perheen kanssa vietetty aika seuraa edelleen perinteisiä sukupuolirooleja

Ilpo Airio

Avioero suomalaisen tapaan

Lähivanhemman ja lasten taloudellinen selviäminen avioerosta

Artikkelissa tarkasteltiin avioeron taloudellisia vaikutuksia lasten lähivanhemmuuden saaneiden äitien toimeentuloon. Aineistona oli kaikki vuoden 2004 aikana eronneet henkilöt. Aineisto käsitti vain avioerot, avoliittojen erot jäivät tarkastelun ulkopuolelle. Vertailuaineistona (”mittatikkuna”) olivat avioliitossa olevat äidit. Taloudellista asemaa tarkasteltiin ennen ja jälkeen avioeron. Avioero aiheuttaa hyvin usein taloudellisen šokin. Toisen aikuisen tulojen ja kahden aikuisen kotitalouden mittakaava-etujen menettäminen on isku, jonka kompensoiminen esimerkiksi sosiaalisten tulonsiirtojen avulla ei aina onnistu.

Artikkelissa tarkasteltiin myös sitä, missä määrin avioeron jälkeinen heikko taloudellinen asema on seurausta avioerosta ja missä määrin on kyse siitä, että pienituloisten henkilöiden avioeroriski on suurempi. Molemmat havainnot saavat tukea. Suurelle osalle (n. 55 %) yksinhuoltajista taloudelliset ongelmat ovat eräs avioeron seurauksista, eli avioeron myötä riski joutua taloudellisiin ongelmiin lisääntyy. Toisaalta monet lähivanhemmat (n. 32 %) olivat jo avioliitossa ollessaan pienituloisia, jolloin avioero lähinnä heikentää lisää heidän taloudellista tilannettaan. Eniten tulot laskivat yksinhuoltajilla, jotka olivat nuoria ja joilla oli nuoria ja/tai useampia huollettavia lapsia.

Perhepolitiikan kannalta kaksi asiaa nousee esiin tuloksista. Ensinnäkin köyhät yksinhuoltajat ovat usein nuoria, siteet työelämään saattavat olla heikot ja lapset ovat jatkuvan hoidon tarpeessa. Työn, hoivan ja sosiaaliturvaetuksien yhteensovittamisen selkiyttäminen on eräs keino tämän ryhmän tilanteen parantamiseksi. Toiseksi avioerojen johtuminen jossain määrin siitä, että pienituloiset pariskunnat eroavat muita useammin, on perhepolitiikan kannalta haasteellinen. Yksinhuoltajien aseman parantaminen on tällaisissa tapauksissa ”jälkihoitoa”, koska taloudelliset ongelmat ovat olleet olemassa jo avioliitossa. Pienituloiset kahden huoltajan lapsiperheet tulisikin pystyä ottamaan huomioon perhepoliittisessa päätöksenteossa.

Lisätietoja:

Ilpo Airio, puh. 020 63 41954

- Rekisteriaineisto: vuonna 2004 avioeron kokeneet lapsiperheet = henkilöt, jotka saaneet ensimmäistä kertaa lapsilisän yksinhuoltajakorotusta (n = 6 937 henkilöä). Vertailuaineistona 10 prosenttia kaikista kahden huoltajan lapsiperheistä (n = 34 021)
- Avioero usein taloudellinen šokki: henkilökohtaisten tulojen kasvu ei usein riitä kompensoimaan avioerosta aiheutuvia taloudellisia menetyksiä
- Yli puolet (55 %) lähivanhemmista siirtyivät avioliiton aikaisesta ”hyvästä toimeentulosta” avioeron jälkeen ”huonoon toimeentuloon” (→ avioero johtaa köyhyyteen -oletus)
- Lähes kolmannes (32 %) eronneista kuuluivat niin ennen avioeroa kuin sen jälkeenkin ”huonosti toimeentuleviin” (→ avioero valikoi köyhiä -oletus)
- Tulojen kehitys avioeroa seuraavina kolmena vuotena oli heikointa nuorilla yksinhuoltajilla, nuorten lasten huoltajilla, useampien lasten huoltajilla ja niillä, jotka eivät olleet kolmen vuoden päästä uudessa parisuhteessa
- Köyhät yksinhuoltajat ovat usein nuoria, heillä ei ehkä ole siteitä työelämään ja heidän lapsensa ovat pieniä ja jatkuvan hoidon tarpeessa
  - Työn, hoivan ja sosiaaliturvaetuksien yhteensovittamisen selkiyttäminen ratkaisukeino; nykyjärjestelmän työllistymisen kannustimet (esim. työn verotuksen keventäminen) eivät ole riittäviä yksinhuoltajille → sosiaaliturvan määräytymisperusteiden muutokset (esim. etuuksien keskinäisen riippuvuuden lieventäminen) voisivat paremmin lisätä kannustavuutta
- Avioerojen taustalla usein valikoitumista eli pienituloiset pariskunnat eroavat muita useammin:
  - Perhepolitiikan resurssien suuntaaminen yksinhuoltajien tilanteen parantamiseen on tämän ryhmän kohdalla enemmänkin ”jälkihoitoa”. Huomiota tulisi kiinnittää pienituloisten kahden huoltajan lapsiperheiden taloudelliseen tilanteeseen → ehkäistään ongelmia niiden korjaamisen lisäksi

Jaana Martikainen ja Ilona Autti-Rämö
Lääkkeitä rauhattomille pojille ja masentuneille tytöille

Suomessa 7–15-vuotiaiden psyykenlääkitys on harvinaista. Yleisimpiä tämän ikäisten käyttämiä lääkkeitä ovat pojilla ADHD-lääkkeet ja tytöillä masennuslääkkeet. 15 ikävuoden jälkeen muiden psyykenlääkkeiden kuin ADHD-lääkkeiden käyttö yleistyy. 16–27-vuotiaat käyttävät useimmin masennuslääkkeitä.

7–10-vuotiaista 1,1 % ja 11–15-vuotiaista 1,6 % käytti vuoden 2007 aikana jotakin psyykenlääkettä. Tämän ikäisillä pojilla yleisimpiä olivat aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöiden hoitoon (ADHD) tarkoitetut lääkkeet. 10-vuotiaista pojista reilu prosentti sai korvauksia ADHD-lääkkeistä; tytöille ADHD-lääkkeitä määrätään harvoin. Tytöillä psyykenlääkkeiden, erityisesti masennuslääkkeiden, käyttö alkaa yleistyä 13 ikävuoden jälkeen. Psyykenlääkkeitä käyttävät lapset ovat yleensä lasten sairauksiin erikoistuneen lääkärin hoidossa. He saavat usein myös vammaistukea, mikä viittaa siihen, että lääkehoito on osa kokonaisuhoitoa.

16–20-vuotiaista 4,2 %:lla ja 21–26-vuotiaista noin 8,4 %:lla oli vuoden 2007 aikana vähintään yksi psyykenlääkeosto. 18-vuotiaista naisista 4,5 % ja miehistä 1,8 % käytti masennuslääkkeitä. 22-vuotiailla vastaavat osuudet olivat 8,0 % ja 4,3 %. Masennuslääkkeiksi luokitelluilla lääkkeillä on käytännössä muitakin käyttöaiheita kuin masennus, ja osa käyttäjistä onkin todennäköisesti käyttänyt niitä esimerkiksi ahdistuneisuuden tai syömishäiriöiden hoitoon. Masennuslääkkeiden jälkeen seuraavaksi eniten käytetään uni- ja rauhoittavia lääkkeitä, mutta niiden käyttö on selvästi masennuslääkkeiden käyttöä harvinaisempaa.

Psyykenlääkkeiden käytön yleisyys vaihtelee alueittain. Yleisintä se on Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiireissä ja vähäisintä Länsi-Pohjan ja Ahvenanmaan sairaanhoitopiireissä. Osittain erot voivat johtua sattumasta, sillä useimmissa lääkeryhmissä nuoria käyttäjiä on varsin vähän. Taustalla on kuitenkin todennäköisesti myös alueellisia eroja hoitoresursseissa, hoitokäytännöissä ja toimintamalleissa.

Tiedot perustuvat Kelan lääkekorvausrekisterin ja vammaistukirekisterin tietoihin.

Viime vuosina lasten ja nuorten psyykenlääkkeiden samoin kuin muiden mielenterveyspalvelujen käyttö on lisääntynyt. Epidemiologisten tutkimusten perusteella ei voida sanoa, että lapset ja nuoret oireilisivat aikaisempaa enemmän. Palvelujen käyttöä ovat todennäköisesti lisänneet ongelmien parempi havaitseminen ja hoitoonohjauksen ja palvelujen tarjonnan lisääntyminen. Palvelujen lisääntyneestä käytöstä huolimatta on arvioitu, että suuri osa mielenterveyden häiriöistä kärsivistä nuorista jää edelleen ilman tarvitsemaansa hoitoa.

Lisätietoja:

Ilona Autti-Rämö, puh. 020 634 1910 / 050 558 2205
Jaana Martikainen, puh. 020 634 1953 / 040 192 3827

- Suomessa 7–15-vuotiaiden psykenlääkitys on harvinaista: vuoden aikana lääkkeitä käytti 1–2 % ikäluokasta. Pojat käyttävät useimmin ADHD-lääkkeitä ja tytöt masennuslääkkeitä..
- Tätä vanhemmilla käyttö yleistyy: 16–20-vuotiaista käytti 4 % ja 21–26-vuotiaista 8 %. Eniten käytetään depressiolääkkeitä
- Lapsilla lääkehoidon aloittaa yleensä lasten sairauksiin erikoistunut lääkäri ja lapsi saa myös vammaistukea.
- Nuorilla aikuisilla hoidon aloittaa tyypillisesti erikoistumaton lääkäri.
- Alueelliset erot psykenlääkkeiden käytössä ovat suuret

Miia Saarikallio-Torp, Tarja Heino, Heikki Hiilamo, Helka Hytti ja Marketta Rajavaara
Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa

Lastensuojelun huostaanotoilla ja sijoituksilla pyritään turvaamaan haavoittuvissa oloissa elävien lasten elämää. Lastensuojelun sijoittamien lasten turvallisten kasvuolojen ja mahdollisen kotiin palautumisen kannalta myös heidän vanhempiansa elinolojen tulisi kehittyä suotuisasti. Artikkelin mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten vanhemmat kärsivät useimmiten köyhyydestä, ja he ovat vahvasti riippuvaisia sosiaaliturvasta. Vanhemmat saavat toimeentulotukea tuntuvasti useammin kuin lapsiperheiden vanhemmat keskimäärin. Lisäksi heillä on huomattavia ongelmia työmarkkinoille kiinnittymisessä sekä terveydessä ja toimintakyvyssä. Huostaanotettujen lasten vanhemmat päätyvät selvästi useammin työkyvyttömyyseläkkeelle kuin vanhemmat keskimäärin, ja eläkkeelle siirtymisen perusteena ovat usein vakavat mielenterveyden ongelmat. Artikkelin mukaan vanhempien työttömyys-, toimeentulo- ja terveysongelmat jopa lisääntyvät lapsen huostaanoton jälkeen, vaikka ne ovat jo ennen huostaanottoa yleisempiä kuin vastaavanikäisessä väestössä keskimäärin.

Artikkeli perustuu rekisteriaineistoon, johon on yhdistetty tietoja Suomen työikäisestä väestöstä Kelan etuusrekistereistä, työministeriön työnhakijarekisteristä sekä Stakesin (nyk. THL) toimeentulotuki- ja lastensuojelurekisteristä.

Tulokset osoittavat, että vanhempien elämäntilanteiden tukemiseksi ennen ja jälkeen lapsen sijoittamista tai huostaanottoa tulisi kehittää uusia toimintatapoja.

Lisätietoja:

Miia Saarikallio-Torp, puh. 020 634 1968

Marketta Rajavaara, puh. 020 63 41934 / 050 415 1640

- Artikkelissa tarkastellaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten elinoloja selvittämällä heidän vanhempiansa toimeentuloturvaetuuksien ja työkyvyttömyysetuuksien käyttöä.
- Ensimmäinen rekisteritietoja hyödyntävä tutkimus. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten tiedot poimittu lastensuojelurekisteristä (n = 12 031). Lasten tietoihin yhdistetty vanhempien tiedot nk. Kela–Stakes 2004 -aineistosta.
- Sijoitettujen lasten vanhemmat ovat selvästi useammin työttömänä kuin väestön vanhemmat yleensä
  - Äidit: 38 % vs. 11 %
  - Isät: 35 % vs. 9 %
- Sijoitettujen lasten ja väestön vanhempien välillä erityisen suuret erot sairauserusteisten etuuksien saannissa:
  - Äidit: 21 % vs. 3 %
  - Isät: 14 % vs. 3 %
- Työkyvyttömyyseläkkeellä olevista sijoitettujen lasten vanhemmista valtaosa (äideistä 81 % ja isistä 60 %) on eläkkeellä mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden perusteella
- Työttömyysetuuksia, toimeentulotukea ja työkyvyttömyyseläkettä saavien huostaanotettujen lasten vanhempien osuus kasvaa lapsen huostaanoton jälkeen, erityisesti alle 9-vuotiaiden lasten vanhempien kohdalla
- Työkyvyttömyyseläkkeellä on 3 vuotta lapsen huostaanoton jälkeen äideistä 17–18 % ja isistä 10–14 % (lapsi alle 9-vuotias)
- Lapsen huostaanottovuonna toimeentulotukea saavien äitien osuus on yli 90 %; osuus suuri myös ennen ja jälkeen huostaanoton
- Tarvitaan uusia toimintatapoja vanhempien tukemiseksi
  - avohuollon tukitoimien avulla **ennen** lapsen sijoittamista tai huostaanottoa
  - lapsen sijoituksen ja huostaanoton jälkeen

Tarja Heino ja Marianne Johnson
Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina

Joka toinen huostassa ollut nuori on jatkanut opiskelua peruskoulun jälkeiseen tutkintoon, naiset useammin kuin miehet.

Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa tehdyt seurantatutkimukset ovat osoittaneet, että terveyden ja hyvinvoinnin erot huostassa olleiden ja väestön vastaavan ikäryhmän välillä korostuvat; onpa kysymys koulutustasosta, työllisyydestä, toimeentulossa, sairastavuudesta, rikollisuudesta tai teiniraskauksista. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten lapsena tai nuorena huostassa olleet ovat myöhemmin varhaisella aikuisiällä opiskelleet, kiinnittyneet työelämään ja miten he ovat perheistyneet. Stakesin lastensuojelurekisterin tietoihin liitettiin Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston tietoja. Kokonaisaineistossa (n = 12 668) on poikia hieman enemmän kuin tyttöjä. Noin puolet lapsista on otettu huostaan yli 12-vuotiaana, neljännes alle kouluikäisinä (0–6 v) ja neljännes ala-asteikäisinä (7–12 v).

Suurimmassa syrjäytymisvaarassa teini-iässä laitokseen sijoitetut pojat

Kouluikäisten huostaanoton taustalla on usein ollut koulukäyntiin liittyviä vaikeuksia, ja tavoite peruskoulun loppuun saattamiseksi on toteutunut hyvin. Moni huostaan otettu nuori suorittaa lastensuojelun tukemana peruskouluopintojaan vielä 18-vuotiaana, osallistuu kymppiluokan opetukseen, työpajoihin tai muuhun valmentavaan koulutukseen. Joka toinen huostassa ollut nuori on jatkanut opiskelua peruskoulun jälkeiseen tutkintoon, naiset useammin kuin miehet. Koulutusura oli ammattikoulupainotteinen. Huostassa olleista pisimmälle opiskelivat alle 13-vuotiaana perheisiin sijoitetut.

Koulutus- ja työllistymistilanne on paras niillä naisilla, jotka on otettu huostaan ja sijoitettu perhehoitoon alle 13-vuotiaana. Ylipäänsä perhehoito sijoituspaikkana, varhainen sijoitusikä (alle 13 v) ja sukupuoli (nainen) ovat yhteydessä työssäkäyntiin ja opiskeluun.

Heikoimmin näyttävät kiinnittyvän yhteiskuntaan teini-iässä kodin ulkopuolelle sijoitetut pojat, jotka ovat olleet laitoshoidossa tai monessa sijoituspaikassa. Heistä 80 % oli vielä 23–24-vuotiaana vailla peruskoulun jälkeistä koulutusta. Laitoshiitoon teininä sijoitetuista nuorista miehistä joka neljäs on 23–24-vuotiaana rekisterien ulkopuolella (luokassa muut) ja toinen neljäsosa on joko työttömänä tai eläkkeellä.

Tuloksia ei voi suoraviivaisesti tulkita niin, että perhehoito olisi onnistunut ja laitoshuolto epäonnistunut: eri hoitomuodot vastaavat lasten ja nuorten erilaiseen tarpeeseen. Pienemmille lapsille löytyy sijaisperheitä, mutta nuorten tilanne on toinen. Vaihtoehtoisia hoitomuotoja ei yksinkertaisesti ole riittävästi tarjolla. Lisäksi riittämätön tai liian aikaisin lopetettu jälkihuollon tuki voi viedä mennessään hyvän huostaanoton saavutukset.

Lisätietoja:

Tarja Heino, puh. 020 610 7245 / 0400 606 248

Marianne Johnson, puh. 020 610 7658 / 040 514 4920

- Ensimmäinen laaja rekisteriselvitys huostassa olleiden lasten pärjäämisestä 15–24-vuotiaina
  - Tutkimustarkoituksiin hyvin vaikea saada kattavaa aineistoa!!
- Koulutuksen ja työllistymisen suhteen parhain tilanne on niillä naisilla, jotka on otettu huostaan ja sijoitettu perhehoitoon alle 12-vuotiaana. Heikoin tilanne on teini-iässä huostaan otetuilla pojilla, jotka ovat olleet laitoshoidossa tai monessa eri sijoituspaikassa.
  - Vaihtoehtoisia hoitomuotoja ei ole riittävästi tarjolla nuorille
- Jälkihuoltovastuu: retoriikasta todelliseen vastuunottoon yli sektorien, osallisuuden vahvistaminen (“ihmistä ei jätetä”)
- Tilastoseurantaa mahdollista tehdä yhdistelemällä rekistereitä, tarvitaan tekoja tässäkin

Karoliina Koskenvuo

Lapsuudentapahtumat, terveys ja elämäntyytyväisyys

Artikkelissa luodaan ensin katsaus aiempaan tutkimukseen lapsuudentapahtumien ja olosuhteiden merkityksestä aikuisiän terveyteen alkaen sikiöajasta ja varhaislapsuuden altistuksista sekä esitetään aiempaan tutkimukseen pohjautuva teoreettinen selitysmalli lapsuuden olosuhteiden ja tapahtumien ja aikuisiän terveyden ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Tutkimusosassa selvitetään lapsuuden kodin kuormittavien tekijöiden yhteyttä aikuisiän elämäntyytyväisyyteen laajassa suomalaisessa väestöaineistossa. Tutkimusosan aineistona käytettiin suomalaista työikäistä väestöä edustavaa Health and Social Support -seurantatutkimusaineistoa (HeSSup). Ensimmäinen kysely tehtiin vuonna 1998 (n = 25 901) ja seurantakysely vuonna 2003. Lapsuuden aikaisia kuormittavia elämäntapahtumia mitattiin kuudella kysymyksellä (vuonna 1998) koskien vanhempien avioeroa, perheen pitkäaikaisia taloudellisia vaikeuksia, vakavien ristiriitaisuuksien esiintymistä perheessä, jatkuvaa pelkoa jotakuta perheenjäsentä kohtaan, perheenjäsenen vakavaa tai pitkäaikaista sairautta ja perheenjäsenen ongelmia alkoholin-käytön vuoksi. Elämäntyytyväisyyttä mitattiin neljällä kysymyksellä (vuonna 2003) koskien elämän kiinnostavuutta, onnellisuutta, helppoutta ja yksinäisyyttä.

Katsauksen perusteella voidaan todeta monien eri lapsuusiän tekijöiden olevan yhteydessä aikuisiän terveydentilaan, hyvinvointiin ja työurille valikoitumiseen. Lapsuuden olosuhteet ja tapahtumat vaikuttavat aivojen kehittymiseen, hermoston rakenteeseen sekä immunologiseen ja hormonaaliseen säätelyjärjestelmään. Lapsuuden ja nuoruuden tapahtumat muovaavat persoonallisuuden kehittymistä sekä tapaa suhtautua toisiin ihmisiin ja elämään. Sosiaalisten vuorovaikutustaitojen – kykyyn antaa ja ottaa vastaan sosiaalista tukea – kehittyminen alkaa jo hyvin varhaisessa kehitysvaiheessa ja jatkuu läpi elämän. Lapsuuden tapahtumat myös muovaavat käyttäytymistä ja elintapoja. Tutkimusosan tulosten mukaan lapsuuden tapahtumat ennustivat selvästi elämäntyytyväisyyttä aikuisiässä. Riski tyytymättömyyteen oli kolminkertainen niillä, joilla lapsuuteen oli kasautunut useita kuormittavia tapahtumia. Yksittäisistä tapahtumista eniten riskiä aikuisiän tyytymättömyyteen nosti lapsuudessa koettu jatkuva pelko jotain perheenjäsentä kohtaan.

Terveys ja hyvinvointi ovat monien riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden yhteisvaikutuksen tulos. Lapsuuden ajalla on vahva merkitys myöhempien elämänvaiheiden kannalta, katsotaan sitten valikoitumista eri koulutus- ja työurille, terveydentilaa tai tyytyväisyyttä elämään. Tuloksilla lapsuuden tapahtumien yhteydestä elämäntyytyväisyyteen on erityistä merkitystä, etenkin kun ne suhteutetaan aiempiin tutkimuksiin, jotka ovat osoittaneet elämäntyytyväisyyden korreloivan vahvasti masentuneisuuteen ja ennustavan selvästi mm. kuolleisuutta ja työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymistä.

Lisätietoja:

Karoliina Koskenvuo, puh. 020 63 41355

- Luodaan katsaus aiempaan tutkimukseen lapsudentapahtumien ja olosuhteiden merkityksestä aikuisiän terveyteen. Lisäksi esitetään teoreettinen malli lapsuuden olosuhteiden ja tapahtumien ja aikuisiän terveyden ja hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Tutkimusosiossa selvitetään lapsuuden kodin emotionaalisesti ja taloudellisesti kuormittavien elämäntapahtumien yhteyttä aikuisiän elämäntyytyväisyyteen.
- Lapsuuden olosuhteet ja tapahtumat:
  - vaikuttavat aivojen kehittymiseen ja hermoston rakenteeseen & immunologiseen ja hormonaaliseen säätelyjärjestelmään
  - muovaavat persoonallisuuden, tunne-elämän sekä sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehittymistä, käyttäytymistä ja elintapoja
  - kuormittavat lapsuuden tapahtumat ovat yhteydessä epidemiologisten tutkimusten mukaan (suomalainen työikäistä väestöä koskeva HeSSup, Health and Social Support -seurantatutkimus, n = 25 901): aikuisiän depression, sepelvaltimotautiin, syöpään, mahahaavaan, migreeniin, uniongelmiin, terveyteen liittyvään riskikäyttäytymiseen (alkoholi, tupakka), varhaiseläke-aikomuksiin, työkyvyttömyyseläkeriskiä, kuolleisuuteen
- Tämän artikkelin tulokset myös osoittivat lapsuuden tapahtumien ennustavan selvästi elämäntyytyväisyyttä aikuisiässä

Perhepiirissä-kirjan kirjoittajat

Ilpo Airio, VTT
erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41954

Ilona Autti-Rämö, LKT, dosentti, tutkimusprofessori
terveystutkimuksen päällikkö, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41910 / 050 558 2205

Maija Faurie, LL.M
nuorempi tutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41908

Anita Haataja, VTT, dosentti
erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41942 / 050 583 8594

Tarja Heino, VTT, dosentti
erikoistutkija, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
etunimi.sukunimi@thl.fi
puh. 020 610 7245 / 0400 606 248

Heikki Hiilamo, VTT, FT, dosentti
tutkimusprofessori, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41889 / 040 358 7203

Helka Hytti, dosentti, VTT
johtava tutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41370

Johanna Hyväluoma, KM
tutkija, Perhetutkimuskeskus, Jyväskylän yliopisto
etunimi.sukunimi@jyu.fi
puh. 014 260 2872 / 040 7470438

Ulla Hämäläinen, KTM
erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41905 / 0400 193 024

Marianne Johnson, FK, MSc
erikoissuunnittelija, Rekisteritutkimuksen tukikeskus ReTki
etunimi.sukunimi@rekisteritutkimus.fi
puh. 020 610 7658 / 040 514 4920

Markus Jäntti, VTT
kansantaloustieteen professori, Swedish Institute for Social Research, Tukholman yliopisto
etunimi.sukunimi@iki.fi
puh. +46 8 162645 (Tukholman yliopisto)

Laura Kallioma-Puha, OTT
tutkimushallintopäällikkö, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41918

Olli Kangas, VTT, dosentti
tutkimusprofessori, osastopäällikkö, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41935 / 0400 261 158

Aune Karhumäki, VTK, erityistason seksuaaliterapeutti (NACS)
projektipäällikkö, Suomen Monikkoperheet ry
projektipaallikko@suomenmonikkoperheet.fi
puh. 040 585 7808

Karoliina Koskenvuo, FT
erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41355

Jaana Martikainen, FaL
lääketutkimuspäällikkö, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41953 / 040 192 3827

Mikko Niemelä, VTT, dosentti
erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41907 / 040 7062750

Anu Raijas, MMT, dosentti
tutkimuspäällikkö, Kuluttajatutkimuskeskus
etunimi.sukunimi@kuluttajatutkimuskeskus.fi
puh. 010 605 9026 / 050 569 0443

Marketta Rajavaara, VTT
professori, Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitos
johtava tutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41934 / 050 415 1640

Miia Saarikallio-Torp, KTM
tutkija, Kelan tutkimusosasto
etunimi.sukunimi@kela.fi
puh. 020 63 41968

Eva Österbacka, VTT, dosentti
erikoistutkija, Kelan tutkimusosasto
akatemiattutkija, Åbo Akademi
etunimi.sukunimi@abo.fi
puh. 02 215 4853